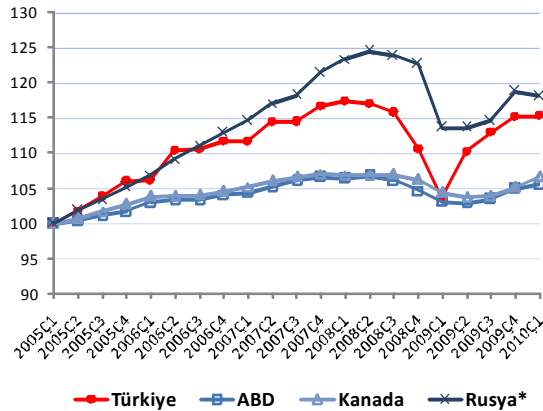

Küresel Krizin Ardından Ekonomik Toparlanmada Son Durum

Sumru Öz†

Türkiye İstatistik Kurumu 2010 yılı birinci üç aylık dönemde takvim etkisinden arındırılmış sabit fiyatlarla GSYH'nin, bir önceki yılın aynı dönemine göre %11,7 artış gösterdiğini açıkladı. Bu oldukça yüksek sayılabilecek büyüme oranının, büyük ölçüde 2008'in aynı dönemindeki %14,5'lik küçülmeye bağlı zayıf baz dönemi etkisinden kaynaklandığı, GSYH'nin bir önceki döneme göre sadece %0,1 artmış olmasından da anlaşılıyor.

Şekil 1. Küresel Krizden Sonra İlimli Toparlanma Yaşayan Ülkelerde GSYH (2005Ç1=100)

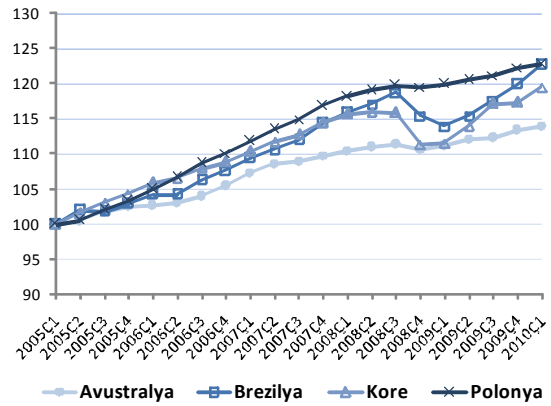
Kaynak: OECD, TÜİK, (*) Economist-2009-Ç4 ve 2010-Ç1

† Dr., TÜSİAD-Koç Üniversitesi EAF, soz@ku.edu.tr

100 olarak alınan 2005 birinci çeyreğinden itibaren mevsim etkilerinden arındırılmış GSYH endeksini veren Şekil 1, bu son gerçekleşme ile Türkiye'nin ancak 10 çeyrek öncesindeki (2007 3. Çeyrek) GSYH değerini aşabildiğini gösteriyor. 2010 birinci üç aylık dönem sonu itibarıyla, Türkiye gibi 2007 yılı ortalarındaki üretim düzeyini yakalayan ABD, Kanada ve Rusya da ılımlı bir şekilde toparlanan ülkeler arasında sayılabilir.

Oysa Şekil 2'de, küresel krizin başlangıcında daralmakla beraber, Kore ve Brezilya'nın küresel krizi hızla aştıklarını ve beş çeyrek sonra kriz öncesi ulaştıkları en yüksek üretim düzeyinin üzerine çıkmayı başardıkları görülüyor. 2005-2008 döneminde en az bu iki ülke kadar başarılı bir büyüme performansı yakalamakla birlikte küresel krizin başlarında çok daha derin bir yara alan Türkiye ise aradan iki yıl geçmesine karşın 2008'in ilk çeyreğinde ulaştığı en yüksek GSYH değerini henüz yakalayabilmiş değil.

Şekil 2. Küresel Krizden Sonra Hızlı Toparlanan Ülkelerde GSYH (2005Ç1=100)

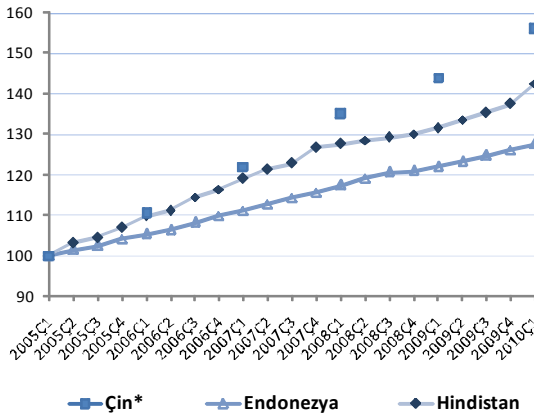
Kaynak: OECD, TÜİK, (*) Economist-2009-Ç4 ve 2010-Ç1

Şekil 2, Polonya ve Avustralya'nın ise 2008'in sonunda sadece bir çeyrek süren sınırlı bir daralmanın ardından tekrar büyümeye geçtiğini

ancak kriz öncesi büyüme ivmesini yakalayamadıklarını gösteriyor. Son dönemde Euro Bölgesi'ndeki kamu borç sorunu nedeniyle iktisadi faaliyette zayıflayan toparlanmanın bu bölge ile ekonomik ilişkisi yoğun olan Polonya'nın küresel kriz öncesi büyüme ivmesini yakalamasını engellediği söylenebilir. Ancak yine de Şekil 2'de yer alan ülkelerin toplam üretim düzeyi açısından küresel krizi çok az hasarla atlattıklarını söyleyebiliriz.

Ancak daha önceki politika notlarında söz ettiğimiz gibi küresel krizi daralmadan atlattıkları başarılı ekonomiler de var. Şekil 3'te, Çin, Hindistan ve Endonezya'nın küresel krizin başlangıcında bir miktar daha düşük de olsa ekonomik büyümeyi sürdürebildikleri ve 2009'un başından itibaren kriz öncesi ivmeyi yakaladıkları görülüyor.

Şekil 3. Küresel Krizde Büyümeyi Sürdüren Ülkelerde GSYH (2005Ç1=100)

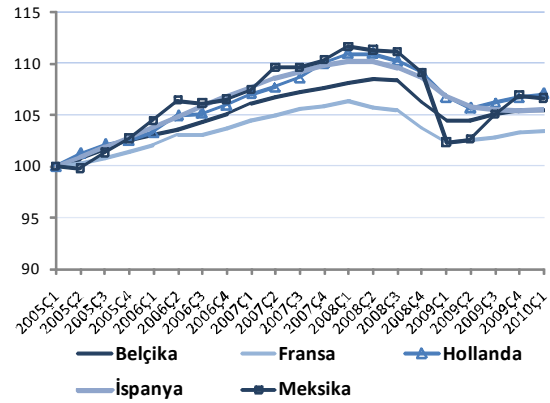

Kaynak: OECD (*) Mevsimsellikten arındırılmış çeyreklik GSYH verisi bulunmayan Çin için sabit fiyatlarla yıllık büyüme

2010 yılının birinci çeyreği sonunda 13-15 çeyrek öncesindeki üretim düzeyinin üzerine çıkabilen ülkelerin çeyrekler itibarıyla mevsimsellikten arındırılmış GSYH endeksi Şekil 4'te veriliyor. Avrupa Birliği'nin dört büyük ekonomisi ve

Meksika'nın içinde bulunduğu bu grubun krizden sonra yavaş bir iyileşme yaşamakta oldukları ve küresel kriz nedeniyle en az üç yıl kaybettiklerini söylemek mümkün.

Şekil 4. Küresel Krizden Sonra Yavaş Toparlanan Ülkelerde GSYH (2005Ç1=100)

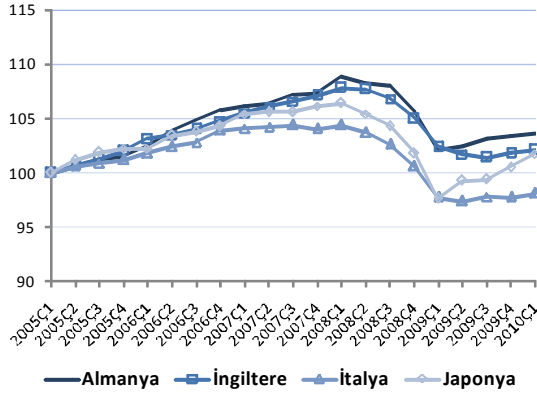
Kaynak: OECD

Şekil 4, Politika Notu 1007'de, krizden hızlı çıkacak ülkeler arasında sayılan Meksika'nın, 2010 birinci çeyreğinde gösterdiği gerileme ile bu özelliğini kaybederek ancak yavaş toparlanan ülkeler arasında yer bulabildiğine işaret ediyor. Ayrıca, Meksika dışında G-20'nin gelişmekte olan üyelerinin tamamının ya krizi daralmadan atlattıkları ya da hızlı bir iyileşme yaşadıkları göz önüne alındığında küresel krizden en çok zarar gören ülkelerden birisinin Meksika olduğunu söylemek yanlış olmaz.

2010 yılının birinci çeyreği sonunda ancak 16-20 çeyrek öncesindeki GSYH endeksi değerinin üzerine çıkabilen ülkeleri küresel krizden sonra çok yavaş toparlanan ekonomiler olarak nitelendirebiliriz (Şekil 5). Avrupa Birliği'nin üç büyük ekonomisi ve Japonya'dan oluşan bu grup içinde en iyi durumda olanlar, yaklaşık 2006 yılı başında sahip oldukları GSYH düzeylerine ulaşabilen Almanya ve İngiltere; en kötü durumda olanlarsa 19 çeyrek önceki üretim düzeyini

zorlukla aşabilen Japonya ve 2005 başı değerinin bile gerisine düşen İtalya.

Şekil 5. Küresel Krizden Sonra Çok Yavaş Toparlanan Ülkelerde GSYH (2005Ç1=100)

Kaynak: OECD

Şekil 1-5'ten, 2008 yılında küresel bir nitelik kazanan ekonomik krizin toplam üretim düzeyi üzerindeki etkisinin, Türkiye, Rusya ve Meksika dışındaki gelişmekte olan G-20 ülkelerinde son bulduğu; Avustralya dışında kalan gelişmiş G-20 ülkelerinde ise aradan 2,5 yıl geçmesine rağmen sürmekte olduğu sonucunu çıkarabiliriz. 2005 birinci çeyreğinden itibaren mevsim etkilerinden arındırılmış GSYH endeksini veren bu şekillerden çıkan bir başka sonuç da, 2010 başından itibaren Belçika, Hollanda, Almanya ve Fransa gibi AB üyeleri yanında ABD'de de 2009 yılı içinde başlayan toparlanmanın hız kesmiş olmasıdır.

Küresel krizin Yunanistan'da borç krizine dönüşerek devam etmesi nedeniyle Avrupa Birliği üyeleri için beklenen bu olumsuz gelişme, ABD'ye yansımış görünüyor. Gerçekten de geçtiğimiz hafta içinde ABD ekonomisindeki iyileşmenin yavaşladığına dair haberler ardı ardına geldi. Önce Amerikan Merkez Bankası (FED), ABD'de finansal koşulların "ekonomik büyümeyi daha az destekler bir nitelik" taşımaya başladığını

açıkladı. ABD'de toparlanmanın yavaşladığına ilişkin bir başka veri de geçici vergi indirimlerinin sonlanmasının ardından, Mayıs ayında yeni ev satışlarının son 40 yılın en düşük değeri olarak açıklanması oldu (1). Yine geçtiğimiz hafta açıklanan ABD Haziran ayı istihdam raporunda, özel sektör istihdamındaki artış 110 bin civarındaki beklentilerin altında gerçekleşti ve 83 bin oldu. Nüfus sayımı için kamuda geçici olarak yaratılan istihdamın sonlanmış olmasına rağmen işgücüne katılım oranınının 0,3 puan azalmasının da etkisiyle ABD'de işsizlik oranı %9,7'den %9,5'e düştü (2). Ancak bu durum, ABD ekonomisinin 2010 yılı büyüme tahminlerinde aşağı yönlü güncellenmeyi engelleyemedi.

ABD'deki bu son gelişmeler, gündemden hiç düşmeyen çift dipli durgunluğa doğru gidişe işaret ediyor denemese bile toparlanmanın gecikmesi riskini içinde barındırıyor. ABD Merkez Bankası (FED) Başkan Yardımcısı Donald Kohn da, Euro Bölgesi'nde yaşanan borç krizinin, ABD ekonomisinde önemli bir kötüleşmeye yol açmasını beklememekle beraber, bu yılın geri kalanında ve gelecek yıl büyüme üzerinde olumsuz etki yapacağı uyarısında bulunmuştu (3).

2009 yılı içinde başlayan toparlanmanın AB üyeleri ve ABD yanında Rusya ile Meksika gibi gelişmekte olan G-20 ülkelerinde de hız kestiği, hatta sırasıyla Şekil 1 ve Şekil 4'te 2010 yılı ilk çeyreğinde bu ekonomilerin yeniden küçülmeye başladığı görülüyor. Ancak bir çeyreklik küçülme, bunun ikinci bir dipole sonlanacağına ilişkin bir yargıya varmak için yeterli değil. Bu nedenle önümüzdeki dönem verilerini beklemek gerek. Bir önceki çeyreğe göre küçülme olmasa bile GSYH'nin sadece %0,1 artmış olması, Türkiye'de

de üç çeyrek süren hızlı toparlanmanın yavaşladığının işareti olarak değerlendirilebilir.

Uygulamaya konulan devlet desteklerinin katkısıyla 2009 ortasından itibaren toparlanmaya başlayan küresel ekonomide, son dönemde bu toparlanmada bir yavaşlama gözlenmekte olduğu Merkez Bankası'nın Mayıs 2010 tarihli "Finansal İstikrar Raporu"nda da açıklanmıştı. Bunda gerek küresel ekonomik toparlanmanın devlet desteği olmadan sürdürülebilirliği konusundaki risklerin devam etmesi, gerekse alınan tedbirlerin kamu bütçe dengelerini bozarak borç dinamiklerini olumsuz etkilemesi ve bunların yayılma etkilerine ilişkin endişeleri beslemesinin rol oynadığı belirtiliyordu (4). Raporunda, yüksek bütçe açıklarıyla karşı karşıya kalan Avrupa ülkelerindeki büyümenin daha yavaş olması beklenirken toparlanmanın daha çok gelişmekte olan Asya ülkeleri ve ABD kaynaklı olacağı tahmin ediliyor. Ancak 2010 yılının ilk çeyrek büyüme verisinin ABD'de de toparlanmanın yavaşladığına işaret etmesi, henüz kriz öncesi iktisadi faaliyet düzeyine ulaşamamış dünya ekonomilerinin durgunluk sürecinden beklenenden daha yavaş çıkma ihtimalini artırmaktadır.

Sonuç olarak, küresel krizin Türkiye'nin toplam üretimi açısından en az 2,5 kayıp yıl anlamına geldiğini söylemek mümkün. Üstelik ABD'de ve AB ekonomilerinde toparlanmanın 2010 yılı içinde yavaşlayacağına dair öngörüler kayıp yılların artabileceği tehlikesini beraberinde getiriyor. Yine de Türkiye'de 2009 yılının ikinci çeyreğinden itibaren başlayan toparlanmanın daha çok iç talep kaynaklı olması ve ihracat performansında bir ivmenin zaten yakalanamamış olması nedeniyle dış talepteki zayıf seyrin devam etmesi, ülke içinde beklentiler bozulmadığı sürece Türkiye için

yeni bir dip tehdidi oluşturmuyor. Ancak, dünya ekonomisinde yaşanacak ikinci bir dip olasılığının, genel seçim süreciyle çakışması bu riski artırabilir.

2008 yılının son çeyreğinde başlayan küresel krizin Türkiye'deki yerel seçimlerle çakışması, hükümetin ilgisinin ekonomi yerine seçimlere yönelmesine yol açmış ve buna bağlı olarak beklentilerin iyi yönetilememesi Türkiye'nin, Polonya ve Güney Kore gibi gerek ekonomik büyüklük gerekse sanayileşme düzeyi açısından kıyaslanabileceği ülkelerden çok daha derin bir daralma yaşamasına neden olmuştu. Önümüzdeki dönemde yeni bir dip riskini azaltmanın yolu hükümetin sadece seçimlere odaklanmayıp ekonomik durumu dah iyi değerlendirmesinden geçiyor. 2010 birinci üç aylık döneminde GSYH'nin %11,7 artış göstermesini çok büyük bir başarı olarak lanse etmemek bunun ilk adımı olabilir. Sonuçta bir önceki yılın aynı dönemine göre %11,7 olan bu büyüme oranı, bir önceki döneme göre sadece %0,1 artış anlamına geliyor ve bu oran %11,5 olsaydı, ekonomide yeniden bir küçülme başlamış olacaktı!

Kaynaklar

- (1) Farchy, J., 2010, "Economic Outlook: Worsening Picture in the US", Financial Times, 27 Haziran 2010
- (2) US Bureau of Labor Statistics, 2010, "Employment Situation Summary June 2010", www.bls.gov/news.release/empsit.nr0.htm
- (3) Hilsenrath, J., 2010, "I Didn't Recognize All the Weaknesses", Interview with Kohn, Wall Street Journal, 18 Haziran 2010
- (4) T.C. Merkez Bankası, 2010, "Finansal İstikrar Raporu: Mayıs 2010", Sayı 10, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/Fir_TamMetin10.pdf
- (5) OECD Statistics, <http://stats.oecd.org>
- (6) Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr